

KAKO NAM TVORE DRŽAVU

Ilija Despotović

The author analyses the social phenomena on the Montenegrin scene in the past several months: disputes of the ruling coalition, relations between the Government and the Parliament, local elections, and he puts special focus on the behaviour of the Serbian political officials and the Serbian Orthodox Church who interfere in Montenegro's public matters.

Društvena stvarnost u Crnoj Gori, na početku 2014. godine, obilježena je naslijeđenim i novim političkim, ekonomskim i socijalnim protivrječnostima. Određene najave, stavovi, potezi i ponašanja bi se mogli označiti kao saplitanje vlasti i opozicije i kao vid destrukcije u odnosu na referendumska opredjeljenja.

Službene ocjene o napretku, odnose se na formalne regulative i pripreme za proces „evroatlantskih integracija“. U ekonomiji nema ozbiljnijih pomaka. Socijalna ravnoteža je i dalje veoma krhka, a političke partije nemaju snage da se situaciji okrenu konstruktivnim pristupom, nego se međusobno glože. Najjača vladajuća partija je prilično maglovito ponudila opoziciji saradnju. Unutrašnja sporenja opterećuju koaliciju na vlasti. U nekoj vrsti „hladnog rata“, u vezi sa institucionalnim nadležnostima,

nalaze se parlament i vlada. Određene partije, osam godina od referenduma, najavljuju formiranje „državotvornog bloka“, što, u najmanju ruku, zbnjuje.

Kuda idemo?

Nekakav optimizam i nadu u bolji život bude najave o dolasku stranih investitora. Predsjednik Vlade najavio je i ličnu odlučnost u obračunu sa svima koji opstruiraju borbu protiv kriminala i korupcije. Pomenuo je da se sumnja da i u državnim organima ima opstrukcija istraga, recimo, napada na medije. Najavljena je i dinamičnija aktivnost u pripremama za članstvo države u NATO-u, ali nema čvrstih garancija da bi Crna Gora mogla dobiti poziv od Alijanse, na samitu koji je zakazan za septembar ove godine u Velikoj Britaniji.

Postojeća društvena situacija i političke diobe iz vremena referenduma utiču da se državna suverenost suštinski vrlo sporo učvršćuje. Vlast se snebiva u pogledu rješavanja nekih pitanja koja su bila vrlo aktuelna i u vrijeme referendumske kampanje za nezavisnost. Utisak je da dio vlasti opet paktira sa Srpskom pravoslavnom crkvom. Uz sve to, nestabilne socijalno-ekonomske prilike utiču da se tope suverenističke zalihe političkog i emotivnog raspoloženja od prije osam godina.

Uvažavajući ideju o decentralizaciji državne vlasti i širenja mreže demokratije za građane, čini se i da proces povećanja broja opština u Crnoj Gori može krenuti pravcem slabljenja vezivnog političkog tkiva na unutrašnjem planu. Poklič „Hoćemo svoju opštinu“ nije toliko motivisan stvarnim potrebama građana, koliko ambicijama lokalnih političkih elita za glavarstvom i privilegijama (iseljenici predsjedniku jedne buduće opštine obećavaju „mercedes“). Uz analize opravdanosti povećanja broja opština u Crnoj Gori treba uzeti u obzir opasnost od centrifugalnih procesa i povećanja birokratije.

Politički i opšti kontekst, ovdje samo ovlaš skiciran, stvara pogodno tlo i za pojačanu aktivnost crkve, tačnije, Srpske pravoslavne crkve, koja sistematski radi na urušavanju sekularnosti države Crne Gore postajući politički faktor i partner državnih organa.

Opet „savjeti“ spolja

Nastavlja se, ili opstaje, i politička aktivnost iz Srbije, sa motivom uređivanja unutrašnjih političkih odnosa u Crnoj Gori. To se čini pod plaštom brige za „srpsku dijasporu u regionu“. Poslije izvjesne pauze, i nakon međusobne razmjene ocjena zvaničnika Crne Gore i Srbije o boljim odnosima između dvije zemlje i uzajamnih posjeta na najvišem nivou, opet nas posjećuju emisari iz Beograda, čak i izaslanici predsjednika Srbije. Bili su na „svetosavskoj akademiji“ u Bijelom Polju, posjetili Herceg Novi, Podgoricu i Bar, kako je saopšteno, neki od njih su obišli „sve srpske organizacije“. A na tim susretima opet stavovi i poruke sa starim tonovima, sve do emotivnih uvjeravanja prisutnih – *Srbija vas neće zaboraviti, Srbija je vaša majka*. Upravo tako se „svetosavcima“ u Bijelom Polju obratila izaslanica Tomislava Nikolića, koji je samo nekoliko dana ranije pozvao Srbe u Crnoj Gori, odnosno, partije koje ih zastupaju, da se uključe u crnogorsku vlast. U jednom intervjuu, početkom februara, kazao je da se nije moglo „sprečiti otcepljenje“ Crne Gore i da je zasad realnost. Odmah iza toga, sreo se sa predsjednikom Nove srpske demokratije Andrijom Mandićem, uz drugačiju poruku Srbima – da se on neće miješati u to da li će srpske partije ulaziti u vlast i sa kime će politički paktirati.

U Herceg Novom je direktorica Kancelarije Srbije za dijasporu Slavka Drašković, istih dana, ponovila poruke iz Beograda i Bijelog Polja. Štaviše, govorila je o tome da se sada u Crnoj Gori

dvadeset odsto manje govori srpskim jezikom (ne pozivajući se na izvor), da Srbi treba da budu konstitutivni narod, da Ustavom Crne Gore treba regulisati status ćirilice (kao da to pitanje nije riješeno), pa i to da je ugrožena sloboda „medija na srpskom jeziku“. Spekulisala je i sa podacima o ranijim popisima u Crnoj Gori, sugerišući ocjenu da se broj Srba smanjuje, navodno pod političkim pritiskom i zbog diskriminacije.

Politička iluzija u Crnoj Gori, pothranjena izjavama ovdašnjih zvaničnika da su se znatno popravili odnosi između Podgorice i Beograda, dolaskom na vlast u Srbiji tandema Nikolić – Vučić, kratko je trajala. Loši odnosi u prethodnom periodu, reklo bi se, vezivani su za odnos prema Crnoj Gori bivšeg predsjednika Srbije Borisa Tadića. Poslije njega, doduše, čuli smo iz Beograda nešto drugačije i pragmatičnije stavove o crnogorsko-srpskim odnosima. Razmijenjene su i zvanične posjete na najvišem nivou. Naravno, bilo je i međusobnih pohvala. To, naravno, apsorbuje i relaksira odnose sa susjedima i u regionu. Međutim, pred vanredne izbore u Srbiji, glavni politički akteri su nastavili sa starom pričom o „dijaspori u regionu“. Procijenjeno je da je Crna Gora pogodna za političku, vjersku i kulturnu ofanzivu.

Srpski premijer Ivica Dačić koji je u septembru 2013. godine zvanično posjetio Podgoricu, tek što je sa domaćinima razmijenio ocjene o pozitivnoj tendenciji na relaciji Podgorica - Beograd, u intervjuu na jednoj ovdašnjoj televiziji, govorio je sasvim drugačije. Kazao je: „Mislite li vi (Crnogorci) da mi ne spavamo zbog toga što se Crna Gora otcepila, nemojte da se zavaravate“. Govoreći „A šta ako sever Crne Gore bude hteo nešto slično?“, Dačić je aludirao da bi Crna Gora mogla imati „problem“ sa svojim sjeverom kao što Srbija ima sa Kosovom. Čak je i o Njegošu govorio – „Eto vam ga“. Srpski političari ne napuštaju vokabular srpske palanke. Za njih je obnova državnosti Crne Gore i dalje „otcepljenje“. Očekuje se da politička elita, ipak, neće slijediti primitivnu retoriku.

Ali, ovdje je potrebno napraviti osvrt na jedno važnije pitanje – zašto Srbija pripadnike srpske nacionalnosti u Crnoj Gori smatra svojom dijasporom i zašto, „crnogorski Srbi“ prihvataju da budu dijaspora. Pojam dijaspora je, kao što je poznato, grčkog porijekla, označava rasutost, rasprostranjenost, rasijanje. Prvobitno se taj pojam odnosio na Jevreje, kad su prognani iz Judeje, a kasnije i iz Rimskog Carstva. Od sredine 20. vijeka dijasporom se označavaju grupe ljudi, ili etničke grupe, koje su pod pritiskom sile napustile svoju tradicionalnu etničku domovinu i nastanile se u drugim dijelovima svijeta.

Svakako, u Beogradu znaju ove pojmove, ali se na ovim prostorima i dalje računa na spekulacije, na stereotipe, na politikanstvo, populizam, na neobaviještenost, i to se, bez ustezanja, koristi u političke svrhe.

Crnogorska šajkača

Običan svijet, u konkretnom slučaju, Srbi u Crnoj Gori, i ne mora da zna sadržaje određenih pojmova kojima se, u njihovo ime, manipuliše. Naravno, njihovi politički predstavnici znaju. Međutim, i jedni i drugi pristaju na status dijaspore. Na pomenu-tom „svetosavskom“ skupu u Bijelom Polju, niko nije reagovao na poruku – Srbija je vaša majka. Bar da kaže – naša majka je Crna Gora, a mi jesmo Srbi, i bićemo, ali bez ičijeg paternalizma, nas će štiti Crna Gora, i mi u njoj treba da rješavamo pitanja svog nacionalnog identiteta. Ovdašnja srpska televizija, po dobrom dijelu programa, osobito muzičkog, liči na lokalnu televiziju neke šumadijske palanke. Treba li koga uvjeravati, i same „crnogorske Srbe“, da se „srpski identitet“ u Crnoj Gori ne može jačati distanciranjem od sopstvene autentičnosti, od porijekla u samoj Crnoj Gori, od crnogorskog nasljeđa, na primjer. Teško je povjerovati da ovdašnji Srbi, recimo, u Kučima, baš uživaju u svakodnevnim muzičkim emisijama sa

šajkačama i šumadijskim opancima. Srpska televizija, na neki način, karikira sopstvenu ideju o „zaštiti interesa Srba u Crnoj Gori“ time što uporno nastoji da ih „otkači“ od onoga što oni jesu, građani Crne Gore, ljudi čiji su i čukundedovi rođeni ovdje. Ponekad se čini da bi Srpska televizija smatrala svojim uspjehom u afirmaciji srpskog identiteta ako bi u Kućima, Vasojevićima, Drobnjacima, počeli da nose šajkače. Je li moguća „crnogorska šajkača“?

Tendencija da se „srpstvo“ u Crnoj Gori „utjeruje“ postupcima, programima i djelovanjem koje nije primjereno ovdašnjem mentalitetu, i dalje je veoma žilava. Nikolić – Vučićeva Srbija, suštinski, ništa bitno nije promijenila u odnosu te države i njenih institucija prema „srpskom pitanju“ u Crnoj Gori. Kažu, i ovdje, i u Beogradu, odnosi između dvije zemlje idu uzlaznom linijom, odnosno, da nijesu bili nikad bolji. Ko je u dobrim odnosima? Političke elite dvije zemlje se više ne „prepucavaju“, sastaju se, komuniciraju, što je, naravno, dobro i djelotvorno, ali nije sve u tome. Odnos beogradskih medija, nacionalnih (ili nacionalističkih) intelektualnih krugova, akademije i drugih institucija, ostao je, uglavnom, isti. Simptomatično je, na primjer, da je samo koji dan nakon što je Milo Đukanović zvanično posjetio Beograd, kolumnista *Politike* poručio da od Đukanovićeve posjete „ništa nijesu ni očekivali“. I većina drugih medija, i poslije Đukanovićeve, za odnose dvije zemlje, relaksirajuće posjete, radije objavljuje incidentne informacije iz Crne Gore, i o Crnoj Gori, nego one koje su po nju afirmativne. Sam Đukanović dobija publicitet, uglavnom, kada ga napadaju, kada, recimo, italijanska ANSA, s vremena na vrijeme, lansira informacije o optužbama na račun crnogorskog premijera u vezi sa ranijim švercom duvana. Beogradska štampa je, blagonaklona prema političkim protivnicima aktuelne crnogorske vlasti, čiji bi dolazak na vlast, kako se vjeruje, relativizovao referendumsku volju o nezavisnosti Crne Gore. Upravo je to ono

što najviše interesuje srpske nacionaliste. Na internet portalima se, recimo, rado pričaju vicevi na temu nezavisnosti Crne Gore. Jedan vic kaže ovako – Dolazi Milo Đukanović u jednu podgoričku knjižaru i pita – „Da li imate neku knjigu o nezavisnosti Crne Gore?“ Prodavačica mu odgovara – „Ne gospodine, ne držimo bajke“.

Akcija proslave državnosti Srbije u Crnoj Gori sa delegacijom popularnih dječijih pisaca i pjesnika kao kulturnih bardova imala je za cilj da pojača i ohrabri srpski pjesnički (i istoriografski) korpus u Crnoj Gori i učvrsti srpsko duhovno jedinstvo.

Protokol i badnjaci srpske crkve

Ovdje u Crnoj Gori, za „srpsku stvar“, što plaćeni, što besplatno, rade mnogi, počev od „pisaca“ uličnih grafita do crkvenih svetkovina, književnih i akademskih tribina.

Srpska pravoslavna crkva je u prvom ešalonu. Ima se utisak, u posljednje vrijeme, i uz pomoć vlasti. Jesenjašnja svetkovina osvećenja hrama Hristovog vaskrsenja upućuje na takav zaključak. Amfilohijev protokol je, ne slučajno, na svečanom skupu sjeo jednog do drugog predsjednika Crne Gore Filipa Vujanovića i šefa srpskog entiteta u Bosni i Hercegovini Milorada Dodika. Oni su i pozdravljeni u paru, oba kao predsjednici republika. Možda se Vujanović osjećao i nelagodno što se po svetosavskom kanonu jednako tretiraju Crna Gora i Republika Srpska, ali protokolarno izjednačavanje njih dvojice sugeriše politički stav SPC – Crna Gora i Republika Srpska su u istoj ravni.

U vezi sa ovakvim postupcima dobro se sjetiti Gavra Vukovića, ministra inostranih djela Knjaževine/Kraljevine Crne Gore. Vuković u Beču, na zvaničnom sastanku sa šefom austrougarske diplomatije traži da Austrougarska utiče na svoje podanike u pograničnom dijelu Crne Gore, da ne čine upade na

teritoriju Crne Gore i ne prave štete njenim državljanima. Šef moćne carevine, osiono, Vukoviću, preporučuje da se za te probleme obrati Kalaju u Sarajevu, austrougarskom guverneru u Bosni i Hercegovini. Vuković mu kaže – „Nije moj sagovornik Kalaj, nego carska vlada u Beču“. Tako je branio diplomatski status svoje države, i svoj ugled.

Kad je riječ o Srpskoj pravoslavnoj crkvi, još nekoliko zapažanja. Već godinama, uz njen blagoslov, a uz odobravanje i vlasti, o Božiću se za badnjake posijeku čitavi kompleksi šuma. Na hiljade stabala dotegli se na ulice Podgorice, Nikšića i drugih gradova. Za ritual političkog i vjerskog populizma, Crkva nikako da skrene pažnju pristalicama da se privrženost Božiću i vjeri ne mjeri veličinom badnjaka. U ekološkoj državi Crnoj Gori! Veliki broj „badnjaka“ biva bačen u kontejnere i na smetlišta. Vlast na to zatvara oči.

Farsa sa takozvanim freskama u hramu Hristovog vaskresenja u Podgorici, posebna je priča. Amfilohijev svještenik, uz pomoć nekih medija, napravio je pravu sprdnju sa freskama na kojima su, navodno, neki aktuelni političari. Stvorena je „komendija“ – ko su lica na freskama i šegačenje sa javnošću. Crkva i na ovaj način, iskazuje pretenzije da po svojoj mjeri, određuje „mjesto u istoriji“, tako što jedne šalje u pakao, a druge u raj. SPC u Crnoj Gori drži manastire, crkve, ogromne komplekse zemljišta, gradi hotele i tako finansijskom moći, a ne samo programom sopstvenog političkog djelovanja, nastoji da uređuje državu Crnu Goru i Crnogorce privodi „k poznaniju prava“.

Srpski mitropolit u Crnoj Gori vratio se svojem ranijem iskazu o crnogorskoj vlasti – da je ona „iz Brozovog šinjela“. Dublji smisao te njegove ocjene je insistiranje na stavu da je i suverena Crna Gora „komunistička tvorevina“.

Pljevaljske ulice

Srpska pravoslavna crkva uporno pokušava da Crnu Goru, ako već nije mogla da je zadrži u unitarnom državnom aranžmanu, učini, nepotpuno nezavisnom, invalidnom državom. U Crnoj Gori ima i nekoliko opština u kojima se, na primjer, još nerado ističu državne zastave. Ima i onih u kojima se na javnim zgradama, vijore zastave druge države. U Pljevljima, recimo, i dalje dvije glavne ulice nose imena Petra Karađorđevića i Nikole Pašića, ličnosti koje su se zdušno zauzele da nezavisna kraljevina Crna Gora nestane na kraju Prvog svjetskog rata. Karađorđević i Pašić nemaju ama baš nikakv značaj za sama Pljevlja. U njima nikad nijesu ni bili, a čašćeni su glavnim gradskim ulicama! Učinjeno je to, doduše, prije dvije decenije, u vrijeme pomame srpskog nacionalizma, no malo kome pada na pamet da preimenuje ulice. Ove zime je lokalni DPS najavio da bi se o tome moglo raspravljati nakon novih lokalnih izbora, na kojima, vjerovatno, očekuje pobjedu. Izgledalo je to politički promišljenim, ali nakon te najave isti DPS se oglasio upozorenjem da ima važnijih pitanja od naziva ulica. Ta lokalna političko-komunalna vratolomija pomalo asocira na model ponašanja iste partije na državnom nivou prema izazovima ovoga trenutka.

Demokratska partija socijalista se i dalje dobro drži na vlasti i na lokalnom nivou. U jesen 2013. osvojila je apsolutnu vlast u Mojkovcu i na Cetinju, pobjedu je odnijela i u novoosnovanoj opštini Petnjica, a, nakon više godina, po političkom uticaju izbila na prvo mjesto i u Ulcinju. Izbori predstoje u deset opština i u glavnom gradu – Podgorici. Sadašnjoj vlasti bi trebalo da odradi čitav mandat. Najavljene su značajne investicije, veliki razvojni projekti, pa bi bilo pravedno da postojeća vlast pokaže da li može da iznese projekte koje odavno najavljuje, kao i hoće

---

li uspjeti da napravi pomake u pravcu potpunijeg rješavanja nekih, još nezaokruženih, identitetskih pitanja. Ideja DPS-a o objedinjavanju dvije pravoslavne crkve, kao i namjera spajanja dvije akademije nauka se više ne pominje. To je dovelo do dalje marginalizacije Crnogorske pravoslavne crkve i praktičnog ukiđanja Dukljanske akademije nauka. Vlast je ravnodušna i prema upotrebi zvaničnog crnogorskog jezika. Upravo je ona najveći dužnik u tom domenu.